

Alena Jaklová (České Budějovice)

Česky tištěná periodika vydávaná českými imigranty v USA v 19. a 20. století

Кључне речи:
žurnalistická produkce českých imigrantů v USA v 19. a 20. století proměny češtiny v jinojazyčném a jinoetnickém prostředí Ameriky proměny podoby a funkce čechoamerické žurnalistiky proměny ve vnímání národní identity u příslušníků české diaspory.

Rezultat ovog istraživanja je opšta karakterizacija periodike koju na češkom jeziku objavljuju češki emigranti u Sjedišnjem Američkim Džžavama. Ova karakterizacija se odnosi na tri osnovne teme: 1) razvoj češkog jezika i promene kojima podleže u području stranog jezika, kao i u drugacijem etničkom okruženju u Americi; 2) promene forme i funkcija češko-američkog novinarstva, i 3) razmišljanja koja se bave promenama nacionalnog identiteta.

Předpokladem obecné charakteristiky česky tištěných periodik, která vydávali čeští imigranti ve Spojených státech amerických, bylo více než desetileté zkoumání krajanské žurnalistické produkce. Dnes tuto produkci reprezentuje více než sedm set titulů česky tištěných periodik a více než osmdesát titulů periodik tištěných anglicky. Jde přitom o noviny, časopisy, kalendáře, bulletin, různé zpravodaje a věstníky, které Češi za mořem vydávají po dobu už sto padesáti let.

Východiskem takové charakteristiky bylo vytvoření soupisu česky a anglicky tiš-

těných imigrantských periodik v USA. Tento zdánlivě jednoduchý úkol se ale ukázal jako značně složitý. Až dosud totiž neexistuje žádný český, čechoamerický nebo americký katalog, který by v úplnosti zaznamenával veškerou krajanskou periodickou produkci. Z tohoto důvodu bylo nutno vycházet z celé řady pramenů jak charakteru bibliografického, tak i historického, nejaktuálnější údaje poskytl internet.

Původním záměrem, s nímž jsme přistupovali k tvorbě široké charakteristiky čechoamerických periodik, bylo analyzovat reprezentativní žurnalistické tituly a na základě

 2010

výsledků těchto analýz postihnout jazykové změny, tzn. proměny češtiny v jinojazyčném a jinoetnickém prostředí Ameriky. Cílem bylo zachytit vývoj českého jazyka v čechoamerických periodikách, a sice ve čtyřech významných historických etapách:

- v šedesátých letech 19. století, tzn. v době vzniku prvních čechoamerických periodik,
- v devadesátých letech a na sklonku 19. století,
- ve dvacátých letech 20. století, tj. v době, kdy rozvoj čechoamerické žurnalistiky vrcholil,
- a nakonec i v současnosti.

Tímto způsobem bylo možno postihnout postupující amerikanizaci českého jazyka v krajanském tisku, rozličné formy a typy amerikanismů včetně příčin jejich užívání a míry frekvence jejich výskytu. Zároveň z těchto analýz vyplynulo, že čeština, jazyk periodik, plnila po dlouhá desetiletí funkci hlavního faktoru kulturní integrace českého etnika, noviny a časopisy vycházející česky reprezentovaly část starého domova.

Čeština užívaná imigranty nebyla samozřejmě po celou dobu stejná jako čeština v Čechách; vývoj jazyka v jinonárodní komunikační situaci ustrnul, kontakt s živým mateřským jazykem se zpětrhal, čeština sloužila pouze k běžné denní komunikaci, a to jenom v rámci komunit českých imigrantů. Je pravda, že až do začátku dvacátých let 20. století byla oživována vždy dalšími emigrantskými vlnami, ne ve všech periodikách se však tato skutečnost projevila. Čeština se tedy dál vyvíjela pod silným tlakem angličtiny, která postupně zasahovala do všech jejích jazykových rovin. Tato skutečnost však díky novým přistěhovalcům nebyla v periodikách dlouho nikterak zvlášť patrná.

Změny nastaly ve dvacátých a následně pak v padesátých letech 20. století. Ve dvacátých letech se v důsledku nových amerických imigrantských zákonů výrazně snížil počet nových přistěhovalců, v padesátých letech došlo k postupnému rozpouštění čechoamerických komunit a k identifikaci českých imigrantů s většinovou americkou kulturou. V čechoamerických periodikách se tato skutečnost projevila už na první pohled tím, že na rozdíl od dřívější monojazyčnosti se začala stále silněji prosazovat vícejazyčnost, přecházející v některých listech opět v monojazyčnost, ovšem již zcela opačného charakteru. Míjíme tím skutečnost, že vedle textů českých se v krajanských periodikách začaly zcela běžně objevovat texty celoanglické, periodika tedy byla realizována dvěma lingvistickými systémy. V současnosti je většina čechoamerických listů tištěna už výlučně anglicky.

Vliv angličtiny ve druhé polovině 20. století, stejně jako nejistota autorů textů v jazykové kompetenci českého jazyka způsobily významné posuny ve struktuře mateřštiny českých imigrantů a napomohly k vytvoření nové americko-české varianty jazyka. Její specifika najdeme ve všech lingvistických rovinách. Nejnápadnější jsou sice v oblasti lexika, ale jak prokazují naše analýzy, vývojově příznakové je přejímání anglických syntaktických konstrukcí a aplikace anglického pořádku slov.¹

Krajanský tisk a jeho jazyk dnes změnil i své funkce. Čeština v něm postupně ztrácí svou funkci komunikativní a zůstává jí jen funkce etnický symbolická. U všech krajanských periodik tištěných česky pak dominuje funkce etnický reprezentativní. Autoři textů i recipienti se sice ke svému původnímu etniku hlásí, většinou ale pouze verbálně.

1) Blíže viz A. Jaklová (2006a).

Z českých imigrantů se stali Američany českého původu. Čeština je dnes užívána už jen v několika krajanských listech, a to ještě často v kombinaci s angličtinou. Přesto je stále tím nejpevnějším poutem, etnickým symbolem, který spojuje imigranty s jejich původní vlastí.

Dalším ze záměrů, s nimiž jsme přistupovali ke studiu čechoamerických periodik, bylo určení nejvýznamnějších listů reprezentujících krajanskou žurnalistickou produkci v jednotlivých etapách její existence a jejich charakteristika. Tímto způsobem jsme hodlali zachytit proměňující se podobu a funkce čechoamerické žurnalistiky v době od začátku druhé poloviny 19. století po současnost. Ani tento úkol není jednoduchý. Jen během prvních čtyřiceti let existence čechoamerického tisku, tzn. od začátku šedesátých let do konce 19. století, bylo ve Spojených státech amerických editováno zhruba dvě stě dvacet pět až dvě stě čtyřicet různých titulů imigrantských periodik tištěných v češtině, do dnešních dnů pak jich bylo vydáno více než sedm set.

Zvláštní pozornost je při tom nutno věnovat prvním čechoamerickým periodikům ze začátku šedesátých let 19. století (*Slowan amerikánský, Národní noviny, Slávie*) a v každé z následujících dekad pak nejvýznamnějším titulům té doby. Vedle redaktorů jednotlivých listů je třeba sledovat také periodicitu tisku, formát, stránkový rozsah a vzhled záhlaví titulní stránky, strukturu listu, obsah a tematiku publikovaných textů, příp. i nejfrekventovanější typy žánrů. Tento postup umožňuje zachytit počátky názorové diferenciacie krajanského tisku, projevující se už v sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století, i proměny čechoamerických periodik, k nimž došlo v letech devadesátých. Tehdy se český psaná periodika začala po formální

i obsahové stránce přibližovat úzu tisku amerického a nastal stav, který T. Čapek (1911) označil výrazem *amerikanizujeme se*.

Na počátku 20. století, zejména ve dvacátých letech, se čechoamerický periodický tisk nacházel ve vrcholné fázi své existence. Byl stále ještě hlavní institucionální podporou českého etnika v USA, na jeho stránkách převažovala čeština, obsahově však už byly jednotlivé tituly pevně zakotveny v americké realitě.

Během první světové války i o dvacet let později v době druhé světové války se krajanský tisk stal koordinátorem čechoamerického veřejného mínění a podle J. Chady (1981) v podstatě vedl čechoamerickou komunitu ke dvěma vzájemně se doplňujícím snahám: ke střežení americké demokracie a k ochraně demokracie československé. Tím korunoval svou dosavadní roli hlavního média komunikace i řízení "české Ameriky". V té době však zároveň došlo k výraznému zlomu v produkci krajanské žurnalistiky jakožto důsledku klesajícího počtu nových imigrantů. Příčinou omezení počtu imigrantů bylo zavedení tzv. přistěhovaleckých kvót americkou vládou v letech 1921 a 1924.

Pokles v množství vydávaných krajanských žurnalistických titulů nezadržitelně pokračoval od padesátých let po celou druhou polovinu 20. století. Řada starších, mnohdy významných listů zanikla a nově zakládaná krajanská periodika často vykazovala jen krátkou životnost. Příčinou odumírání čechoamerického periodického tisku byl rozpad kompaktních českých komunit v období po druhé světové válce a s tím i definitivní konec etnického života amerických Čechů. "Starý" čechoamerický svět založený na pěstování národního povědomí, mateřského jazyka a českých kulturních tradic v té době přestal existovat.²

2) Podrobněji L. Šatava (1996).

V současnosti vychází už jen několik listů tištěných česky, většina krajanských periodik je editována v angličtině. Jde přitom o nejrůznější zpravodaje, věstníky a informační bulletiny. Již v roce 1981 předpovídal J. Chada, že česky tištěný periodický tisk může ve Spojených státech amerických existovat už jen několik desetiletí. Zdá se, že se slova tohoto významného krajanského historika brzy naplní.

352

Třetí, původně nezamýšlená úroveň bádání o čechoamerických periodikách vyplynula z aplikace interdisciplinárně založeného přístupu komunikativního. Ukázalo se, že žurnalistika české imigrace ve Spojených státech amerických nebyla pouze platformou pro základní sebeuvědomování přistěhovalců, nýbrž zároveň reprezentativně a hodnověrně dokumentovala i jejich postupující asimilaci. Průběžně totiž zaznamenávala komplikovaný proces národnostní, kulturní, sociálně-ekonomické a jazykové integrace v přistěhovalecké zemi, která ve srovnání s vlastní vykazovala podstatné společenské, politické, světónázorové, ekonomické, kulturní a jazykové odlišnosti. Tím se imigrantská žurnalistika stala bohatým zdrojem, sloužícím k doplnění a prohloubení údajů, informací a závěrů, získaných a dosažených za pomoci jiných pramenů. Široce pojatá rekonstrukce globálních komunikačních souvislostí by tak na základě interdisciplinárního výzkumu a aplikace komunikativního přístupu mohla v budoucnu umožnit identifikovat formy a projevy různých typů sebereflexe české enklávy v USA a tím významně přispět k detailnějšímu poznání celkového historického vývoje české emigrace ve Spojených státech amerických v 19. a ve 20. století.

Jedním z významných projevů sebereflexe českých imigrantů je například i vnímání národní identity českou diasporou; je zachyceno v textech čechoamerických periodik, a to jak v jejich stránce jazykové, tak i

v obsahové. Z hlediska užitého verbálního kódu, jazyka, převažuje v celé druhé polovině 19. století čeština (byť ve stále rostoucí míře ovlivňovaná angličtinou), což je dáno především tím, že do Ameriky proudí stále noví a noví čeští přistěhovalci. Tato situace trvá až do dvacátých let 20. století. Nápadněji nežli jazyk se však vyvíjí obsahová stránka žurnalistických textů a jejich tematika.

Na začátku existence čechoamerického tisku, tzn. v šedesátých a v sedmdesátých letech 19. století, určují obsahovou stránku textů hlavně ideje panslavismu a zachování etnické identity Čechů v Americe. Centrálními tématy je proto formálně vyjadřovaná orientace na Slovanstvo, vlastenectví a nacionalismus. Tato tematika je v žurnalistickém diskurzu imigrantů realizována jazykově buďto explicitně, nebo implicitně; v druhém případě nejčastěji tím, že jsou tematizovány hlavní atributy českého národa. Nejčastěji se tak děje prostřednictvím textů o českém jazyce, které jsou zpravidla doplňovány výzvami k jeho zachování a pěstování i v Americe.

Doklad o tom, které znaky české etnicity považovali sami imigranti za nejdůležitější, podává zamyšlení nad uplynulým rokem, publikované ve *Svornosti* na konci roku 1875. Článek je zároveň rekapitulací pozitiv i negativ v dosavadním národním životě Čechů v Americe z hlediska redaktora, s velkou pravděpodobností F. B. Zdrůbka:

“Konec roku 1875 a naše národnost v Americe.

Jak to stojí s národností naši v Americe ku konci roku 1875? Pokročila či zůstala pozadu? Můžeme nadit se pokroku dalšího čili nic?

Rok 1875 nevyznamenává se sice žádnou událostí neobyčejnou v národním životě našem, kteráž by byla znamením doby podstatným

k utvoření rozhodujícího úsudku, avšak celý ten rok slouží nám co doklad, že živel náš nemizí alebrž roste a se zvedá.

! Školy české a česko-anglické stávají jako stávaly, ano v celku viděti ač nevelký pokrok. Žádná škola naše během roku toho nezašla, pokud víme, alebrž několik jich nových založeno [...].

Časopisy české, ač průměrně nestojí na stupni blahobytu přece stojí dobře, a během letošního roku přibylly v Clevelandu "Dělnické Listy" a v Chicago náš denník "Svornost" a týdeník "Amerikán" [...].

Spolky české v Americe letošním rokem též neutrpěly, ba spíše získaly [...].

V politice pokračujeme ještě pomalu ale jest naděje, že přece pokračujeme [...].

Nemusíme tedy stýskati se, že hyneme a zahyneme. Jen dále ve svornosti pokračujme! Stavme školy a dbejme o své děti, aby se mateřštině neodrodily; podporujme spolky národní v jich práci na národní roli, a kdo při spolku přičiní se přísnou kázní napomáhati ku svornosti a pokroku; užívejme pilně svých časopisů ku svému i národnímu zvelebení a pracujme pilně, strážlivě a vytrvale ku dobytí si blahobytu a politického, počtu našemu příslušnému vlivu. Tak poroste a zkvétati bude naše národnost a my s ní" [Svornost, roč. neuveden, 1875, č. 62 (31. 12.), s. 2].

V průběhu osmdesátých let se texty s explicitně formulovanou tematikou české národní identity z krajanského tisku postupně vytrácejí a v devadesátých letech je už tato tematika připomínána pouze implicitně.

Český původ imigrantů je v té době evokován nejčastěji formou zpráv typu *Nová česká osada; Nový český podnik; České knihy; Zprávy spolkové; Český na život pojišťující spolek v Americe; Adresář českých spolků; Zprávy osobní* (rubrika obsahující krátká osobní sdělení českých rodáků) ap.

Češství a jeho zachování se někdy týkají i dopisy čtenářů. Takovýto charakter má například dopis Eduarda Táborského, českého učitele, redakci *Pokroku Západu*. V tomto dopise stojí:

"Čtění redakce: Byl jsem povolán ředitelem Western Normal College ku vyučování české mluvnice v této škole a protož spěchám bych oznámil to všemu vlasteneckému studentstvu česko-americkému [...], neb těm, jež chtějí nějakou školu normální navštěvovati. Vyučování jest každý den po 2 hodiny a pro tento term je utvořena třída jedna [...]" [*Pokrok Západu* 24, 1894, č. 20, (27. 11.), s. 3].

Rubrika s dopisy čtenářů je koncem 19. století pravidelnou součástí téměř všech českoamerických novin a časopisů, ale obsahem těchto sdělení jsou už v této době většinou informace o počasí, úrodě, pozemcích, o politických kampaních v bydlišti pisatele, případně jde i o zprávy osobního charakteru (narození, úmrtí).

Jiný charakter mají některé dopisy čtenářů publikované v kalendářích. Zde jde často o životní vzpomínky jednotlivých imigrantů, kteří líčí životní osudy před emigrací a po ní. Dopisy končí většinou pozitivně: dokázali jsme v nové zemi znova začít a vybudovali jsme si zde nový domov.

Posun ve vědomí přistěhovalců v průběhu druhé poloviny 19. století, způsobený postupným revidováním národněobrozenec-kých idálů a myšlenek slovanství v americk-

kém prostředí, dokumentují rovněž změny ve výrazech a osloveních, jimiž čeští imigranti v tisku označovali/oslovovali sami sebe. V šedesátých a sedmdesátých letech lze v periodikách zaznamenat pojmenování: *My Čechoslowané; Slowane; Čechoslovane Chicagští!; Drazí bratři!; Bratři Slowane!; Drahy milowany Narode Slowansky!; Narode slovan-sky!; My Čechové; Pro nás co Čechy; Vlastenci; Milý Wlasstenci!; Krajané; Chicagští Češi* nebo – méně často – pouze *Čechové*. Deník *Svornost* má na redakční stránce uvedeno: *Svornost. Politický denník pro Čechoslovany americké*.

V devadesátých letech 19. století má už jazyk tisku jiný charakter. Snaha po objektivitě sdělení vede k tomu, že žurnalistické texty jsou verbálně značně neosobní. K tomu přispívá i skutečnost, že frekvence kontakto- vých prostředků, které užívají, je nízká. Platí to i pro oslovování příslušníků české komunity. Pokud se v textu vůbec vyskytují, mají nejčastěji podobu výrazů *Krajané* nebo *Čtenářstvo*, v dopisech čtenářů *Ctěná redakce*. Pouze v inzerátech a reklamách, které chtějí být v rámci své persvaze adresné, nebo ve výzvách určených celé krajanské komunitě se ještě objevuje oslovení *Čechové!*

Ve 20. století se už původní etnická identita (jazyk, zvyky, tradice) českých přistěho- valců oslabuje, a to nejen působením vněj-

ších vlivů, ale i vlivy vnitřními: kontinuita generací je silně narušována, neboť děti se už v nové společnosti většinou asimilovaly, česky mluví pouze doma s rodiči, jinak mluví anglicky, vnuci češtinu často neznají. Logickým důsledkem všech těchto změn je i klesající počet česky tištěných periodik, k němuž začíná docházet už v průběhu třicátých let 20. století.

Proces proměny identity Čechoame- ričanů se definitivně završil po roce 1918. Impulzem k jeho ukončení a symbolem konečného oddělení od českého kulturního prostoru a otevření prostoru nově se formující společnosti a kultury americké se stal postupně mytizovaný epos o osvobo- zenecké akci a vytvoření Československa. Proměnu myšlení Čechů v Americe zřetelně dokumentuje fakt, že úspěch osvobozené akce, spočívající v mohutné podpoře kra- janů Masarykovi a jeho politice, byl budován nikoliv na romantické představě o staré vlasti, ale na uplatňování zásad amerických ideálů demokraticismu a svobody.

Ani po vzniku Československa se už Čechoameričané neupínali k původní domovině, ale zdůrazňovali svou přísluš- nost k Americe jakožto nositelce svobody. Válečné dění v Evropě tak uzavřelo sebei- dentifikaci amerických Čechů jakožto Ame- ričanů českého původu.³

3) V. Papoušek (2001, 2002).

summary

Σ Periodicals published in the Czech language by Czech immigrants in the USA in the 19th and 20th century

The study presents a general characterization of the periodicals published in Czech by Czech immigrants in the United States of America. This characterization consists of three main spheres: 1) The development of the Czech language and its changes within a foreign-language background as well as different ethnic environment in America. 2) The changes of the forms and functions of Czech-American journalism. 3) The reflections which focus on the changes of the national identity as perceived by the members of the Czech diaspora, and which are based on the application of interdisciplinary communicative approach.

355

Literatura:

- Čapek 1911: **Čapek, T.** Padesát let českého tisku v Americe. – New York: Bank of Europe.
- Chada 1981: **Chada, J.** The Czechs in the United States. – New York: svu Press.
- Jaklová 2010: **Jaklová, A.** Čechoamerická periodika 19. a 20. století. – Praha: Academia. – 720 S.
- Jaklová 2006a: **Jaklová, A.** Čeština krajanských periodik a její vývojové proměny. – In: Style. – Beograd: The Internatioanl Association "Style". – S. 279–286.
- Jaklová 2006b: **Jaklová, A.** Proměny identity českých imigrantů na pozadí čechoamerického žurnalistického diskurzu 19. století. – In: Komunikace – styl – text. – České Budějovice: Jihočeská univerzita. – S. 99–103.
- Papoušek 2001: **Papoušek, V.** Česká literatura v Chicagu. Literární tvorba Čechoameričanů v letech 1880–1939. – Olomouc: Votobia. – 206 S.
- Papoušek 2002: **Papoušek, V.** Interpretace nesrozumitelného a nerozumění v interpretaci. – In: Estetika. – Praha. – Roč. 38, č. 2–4. – S. 175–189.
- Šatava 1996: **Šatava, L.** Vystěhovalectví do USA. – In: Češi v cizině 9. – Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR. – S. 155–171.